

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS jr EN JAC. P. THIJSSE

De broedvogels van het Balgzand en naaste omgeving

A. L. J. VAN IJZENDOORN.

Tussen Den Helder en het voormalige eiland Wieringen bevindt zich het Balgzand, een uitgestrekt complex van wadden en schorren (fig. 1), waarvan Den Hartog (3) een uitvoerige botanische beschrijving gaf. In zijn inleiding omschreef hij de ligging van het terrein als volgt: „Aan de westkant wordt dit gebied begrensd door een dijk, waarachter het Nieuw Balgkanaal en het Spuikanaal lopen. Aan de zuidkant wordt het door een dijk gescheiden van het Amstelmeer, een belangrijk reservaat voor watervogels. Het Amsteldiep, een brede, nog geen 10 m diepe geul, vormt de begrenzing aan de oostzijde. Even verder zegt hij: „Velerlei

factoren maken dit gebied in het uiterste westen van de Waddenzee tot een terrein van hoge natuurwetenschappelijke waarde. De enorme uitgestrektheid en de ongereptheid, de typische flora en de rijke avifauna stempelen het gebied tot een natuurmonument van de eerste orde. De vogelrijkdom van het Balgzand is enorm. Niet alleen als broedgebied — Visdiefje, Dwergsterntje, Kapmeeuw, Kluut, Strand- en Bontbekplevieren en vele weidevogels — maar ook als voedselterrein staat het hoog bij de vogels aangeschreven; zowel bij de in de omgeving broedende soorten als bij de doortrekkers.”

Toen Den Hartog zijn publikatie schreef,

Fig. 1. Overzichtskaartje van de kop van Noordholland, waarop het behandelde schorrengebied met een pijl is aangegeven.

was de begroeiing van de Balgzandschoren nog volkomen gaaf, maar sinds enige jaren is het Engels slijkgras (*Spartina townsendii*) tot op dit kwelder gebied doorgedrongen en begint nu terrein te veroveren, ten koste van de oorspronkelijke inheemse schorreplanten.

In de hieronder volgende lijst van broedvogels geef ik een opsomming van alle gegevens die me ter beschikking staan. De meeste verzamelde ik tijdens bezoeken aan dit gebied. Enkele waarnemingen vond ik in de gestencilde uitgaven van de „Vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier”, of werden me door leden van die groep medegedeeld. Verder maakte ik gebruik van enige gegevens die ik vond in „Het Vogeljaar” en „Limosa”.

In de lijst wordt de broedvogelbevolking behandeld van de drie grote (en enkele kleinere) schorren langs de Balgdijk, van deze dijk zelf en van het Balgkanaal en de oevers daarvan.

Het Balgkanaal is een brede vaart met een

lengte van ongeveer 10 km. Vanaf de basculebrug in Van Ewijcksluis tot aan de schutsluis in De Kooy (een afstand van ongeveer 5,5 km) is het een — zelden gebruikt — vaarwater, dat in verbinding staat met het Noordhollands Kanaal. Het noordelijker gelegen deel van het Balgkanaal is een spuikanaal; aan het einde bevindt zich een uitwateringssluiss, waardoor gespuid kan worden op de Waddenzee.

Volgens Den Hartog is het kanaal 3-4 m diep, maar langs de kanten is de diepte slechts 20-40 cm. Het water is kalkrijk door de op de bodem liggende schelpen, troebel door de vele slibdeeltjes en meestal tamelijk brak, doordat bij het spuien soms veel zeewater naar binnen dringt.

Het Balgzand staat de laatste jaren in de bijzondere belangstelling van o.a. natuurbeschermers, planologen, economen, militaire autoriteiten en bewindslieden van gemeente, provincie en rijk.

Kops (5) gaf van de recente inpolderingsplannen voor dit deel van de Waddenzee een actueel overzicht, waarin de voor- en nadelen van het Balgzandproject worden behandeld. Dit artikel belicht vooral de economische facetten; de natuurwetenschappelijke waarde van het terrein wordt niet in overweging genomen.

Toch heeft reeds in 1961 de redactie van „Natuur en Landschap” (8) gewezen op „de zeer grote natuurwetenschappelijke waarde, die mede een gevolg is van de beperkte menselijke invloed en de opmerkelijke homogeniteit der milieu-omstandigheden” en geconcludeerd, dat een „ongestoord natuurgebied van een dergelijke omvang” uiterst zeldzaam in ons land is.

Westhoff (14) formuleerde het natuurbeschermingsstandpunt t.a.v. de Balgzandinpoldering als volgt: „Hierdoor zal vooral in ornithologisch opzicht een onver-

vangbaar natuurgebied verloren gaan. Blijkbaar beseft men in leidende Nederlandse kringen niet, welk een enorme verantwoordelijkheid ons rijk bezit aan het internationaal zo schaarse en zo uitzonderlijke wadden- en schorrenlandschap ons oplegt."

Het is dan ook te hopen dat de „Commissie Balgzand", die in oktober 1964 door Gedeputeerde Staten van Noordholland is ingesteld, niet alleen de economische mogelijkheden voor het aanleggen van een zeehaven en industrieterreinen in een toekomstige Balgzandpolder zal gaan onderzoeken, maar ook het bovenvermelde standpunt van de georganiseerde natuurbescherming in haar beschouwingen zal betrekken. Het doel van deze publikatie van de broedvogelgegevens van het Balgzand is hiermede aangegeven: de waarde van dit gebied als broedterrein te preciseren en daarmee de importantie van dit schorrengebied in dit opzicht aan te tonen. Het ligt in de bedoeling t.z.t., in een artikel over de vogelwereld van het Balgzand buiten de broedtijd, de unieke waarde van dit terrein ook in dat opzicht te demonstreren.

De nu volgende broedvogellijst zal mogelijk hier en daar onvolledig zijn: het Balgzand is uitgestrekt en moeilijk te inventariseren en er is zeer weinig over de broedvogelstand gepubliceerd. Daarom zal ik gaarne aanvullingen op en verbeteringen van deze lijst ontvangen.¹⁾

Systematische lijst van de broedvogels van het Balgzandgebied.

(Volgorde en nomenclatuur van de „Avifauna van Nederland", 1962).

¹⁾ Adres van de schrijver: Eerste Groenelaan 135, Castricum.

1. Fuut (*Podiceps cristatus*). Broedt in klein aantal in de rietzomen van het Balgkanaal. Waarschijnlijk nestelen er gemiddeld een vijftal paren. Vaak worden tot in september Futen met kleine of grotere jongen op het kanaal waargenomen.

2. Wilde Eend (*Anas platyrhynchos*). Broedt langs de kanaaloevers; enkele verstoorte nesten werden daar bv. op 9 juni 1956 gevonden. Ook op de schorren broedend aangetroffen; nesten werden hier gevonden, o.a. door G. R. Monsees. Vaak worden wijfjes met pulli gezien. Kwantitatieve gegevens zijn niet beschikbaar.

3. Zomertaling (*Anas querquedula*). In 1951 en 1959 vond ik uitgemaakte, verlaten nesten van deze soort op de bermen van de Balgdijk. Er broeden elk jaar maar enkele paartjes. Op het schor heb ik nog nooit nesten gevonden.

4. Slobeend (*Anas clypeata*). Bij elk zomerbezoek ziet men in het Balgkanaal Slobeenden, soms in kleine mannetjesgroepen, soms in paren; een enkele maal ook wijfjes met zeer kleine pulli. Monsees vond in 1963 op een schor een nest met eieren, waarvan het wijfje opvloog.

5. Eidereend (*Somateria mollissima*). In mei 1958 werd een nest met eieren op de Balgdijk vernield door een tractor („Het Vogeljaar", 1958, p. 60). Op 8 juli 1958 bevonden zich op de Waddenzee bij het schor en in het Balgkanaal 52 Eiders. In 1959 werden er 6 broedgevallen geconstateerd op dezelfde dijk („Het Vogeljaar", 1959, p. 174). Over 1960 en 1961 heb ik geen gegevens. In 1962 vond A. Schoorl op 12 mei een 3-legsel en nam hij 4 mannetjes en 2 wijfjes waar („Het Vogeljaar", 1962, p. 391). Over 1963 en 1964 zijn weer geen gegevens. Tijdens de excursie van de „Vogelwerkgroep Noord-

hollands Noorderkwartier" op 28 juni 1964, zagen de 11 deelnemers geen Eiders. Het ziet er dus naar uit, dat deze interessante uitbreiding van het broedareaal tot op het vasteland van Noordholland slechts van tijdelijke aard is geweest.

6. Bergeend (*Tadorna tadorna*). Volgens Harmsen (2) broedde deze soort al tientallen jaren geleden in hopen reservestortsteen op de dijk langs het Balgkanaal. Ook in later jaren broedde de soort hier geregeld, tussen de bazaltblokken. Dit was bv. nog het geval in 1951 (volgens mededelingen van de toenmalige pachter van het grasgewas). Bij praktisch elk zomerbezoek werden Bergeenden met — soms zeer kleine — jongen gezien, die stellig in dit gebied moesten zijn geboren. Er bevinden zich overigens, naar mijn mening, altijd meer „volwassen" Bergeenden dan er werkelijk broedparen zijn. In de maand juni vertoeven de Bergeenden met hun jongen dikwijls op het Balgkanaal, waar dan soms hevige „vechtpartijen" te zien zijn tussen diverse familiegroepen. Op 27 juni 1964 namen Top en ik op zee voor het zuidelijkste schor een viertal „kleuterleidsters" waar, met meer dan 100 pulli in een „school".

Timmerman (12) stelt het aantal broedparen in het Balgzandgebied op 10-20. Hij zegt daar over (pag. 167): „Volgens de waarnemers nestelen de laatste jaren steeds Bergeenden op het Balgzand en omgeving (Braaksma, Landman). Er moet evenwel rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat Bergeenden van de duinen tussen Den Helder en Groote Keeten zich ook in de broedtijd op het Balgzand vertonen."

7. Patrijs (*Perdix perdix*). Broedt in elk geval in dit gebied. Zo vertoefde er bv. op 8 juni 1958 een paartje met circa 8

zeer kleine jongen op de Balgdijk. Ook in andere jaren werden hier meermalen Patrijzen, alleen of in paren, aangetroffen. Of de soort er elk jaar tot broeden komt is niet bekend, wel waarschijnlijk.

8. Waterhoen (*Gallinula chloropus*). Broedt in zeer klein aantal (meestal 1 of 2 paartjes) langs de oevers van het Balgkanaal. Waterhoentjes met jongen werden in enkele broedseizoenen langs de kanaalkant gezien. Of de soort hier elk jaar broedt is onbekend.

9. Meerkoet (*Fulica atra*). Broedt tussen het riet van het Balgkanaal; blijkbaar in wisselend aantal. Op 23 mei 1959 was het aantal bijzonder hoog: ik telde toen meer dan 40 territoriale paren. In andere jaren ligt dit aantal veel lager. Vaak worden in de zomermaanden ouden met jongen gezien. Ook worden geregeld nesten langs de kanaalkant gevonden. Nauwkeurige gegevens over een reeks van jaren zijn echter niet voorhanden.

10. Scholekster (*Haematopus ostralegus*) (fig. 2). Een karakteristieke broedvogel van dit kustgebied. Bij elk bezoek in de broedtijd werden nesten gevonden en/of jongen waargenomen. Op 23 mei 1959 schatte ik — na een gedeeltelijke telling — de broedvogelbevolking op 15 à 20 paar. Op 9 juni 1956 telde ik, met C. de Vries, 11 zekere broedparen (met nesten en/of jongen) tussen Van Ewijksluis en De Kooy. De Scholeksters worden zowel aan de kanaalkant als op de schorren broedend aangetroffen, soms ook op spaarzaam begroeide plekken op de dijkbermen.

11. Kievit (*Vanellus vanellus*). Broedt vooral langs de oevers van het Balgkanaal; enkele paren broeden op de hogere delen van enkele schorren. Op 9 juni 1956 bv. vonden we van minstens 11 paar de nesten

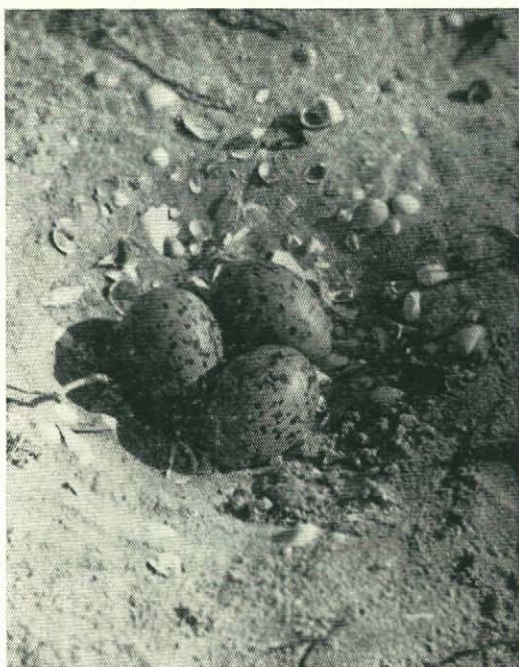

Fig. 2. De Scholekster is een karakteristieke broedvogel van dit gebied. Foto A. L. J. van IJzendoorn.

of een of meer jongen. Op 23 mei 1959 schatte ik het aantal broedparen op ongeveer 20. In 1958 lag dat aantal zeker nog hoger. Het aantal varieert nogal: dit hangt o.a. samen met het meer of minder begroeid zijn van de stroken langs de dijken. Dit laatste hangt weer vaak samen met de werkzaamheden die aan de dijk worden verricht.

12. Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*). In juni 1954 en juni 1956 vertoefden er op een schor twee paartjes, die hier stellig broedden: dit bewees het gedrag. J. H. Tijm vond eind mei 1948 een 2-legsel en een 4-legsel van deze soort. Ook in het begin der vijftiger jaren broedde deze plevier (in enige paren) op het „Kooyhoek-schor”. Het is niet bekend of de

Bontbekplevier nog op het Balgzand broedt.

13. Strandplevier (*Charadrius alexandrinus*) (fig. 3). Bij elk zomerbezoek worden nesten met eieren gevonden of jongen gezien. Dit geldt, wat mezelf betreft, voor de periode 1951 t/m 1964. Strandpleviertjes broeden op elk schor, vaak dicht aan de zeekant; soms ook op de dijkberm. Tijm vond in 1964 zelfs een nest met eieren tussen de stenen van de dijkglorring. In het begin der vijftiger jaren werd het aantal broedparen geschat op ongeveer 25. Op 9 juni 1956 werden minstens 10 paren met eieren of jongen waargenomen. Op de excursie van de „Vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier” van 28 juni 1964 werd het broeden van zeker 6 paren vastgesteld. Worden de aantallen van jaar tot jaar kleiner?

14. Grutto (*Limosa limosa*). Tussen 1951 en 1958 broedde er elk jaar een twee- of drietal paren in dit gebied:

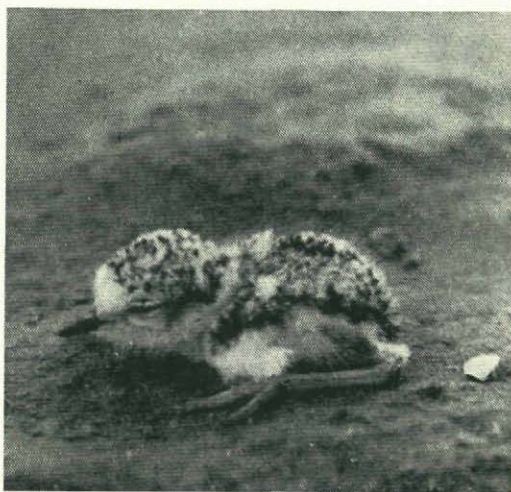

Fig. 3. Bij elk zomerbezoek worden jongen van de Strandplevier gevonden. Foto A. L. J. van IJzendoorn.

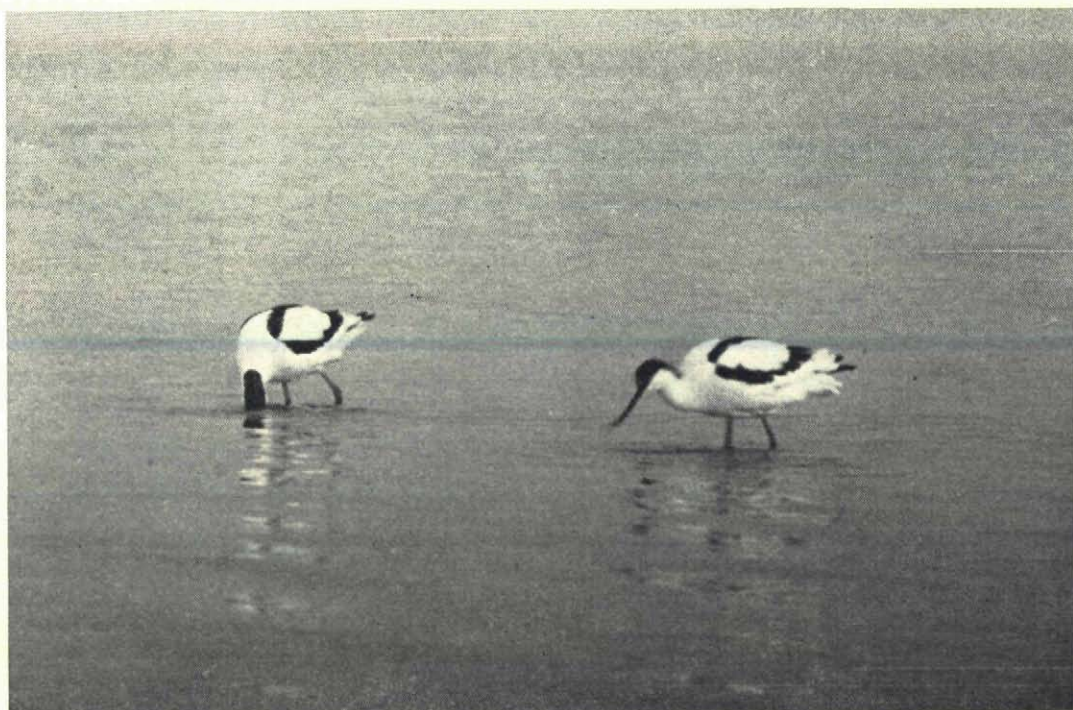

Fig. 4. Meestal broeden er enkele Klutenpaartjes op het schor. Foto A. L. J. van IJzendoorn.

zwaar alarmerende vogels werden waargenomen en een enkele maal ook een jong. Het werd niet duidelijk, of deze vogels gebroed hadden langs de kanaalkant of op het schor. Of de Grutto de laatste jaren nog in dit gebied broedde, is me niet met zekerheid bekend; het is wel waarschijnlijk. Ook voor de vijftiger jaren broedden er steeds enkele paartjes langs het Balgkanaal.

15. Tureluur (*Tringa totanus*). Elk jaar broedt de Tureluur op het schor of langs de oever van het Balgkanaal. In 1956 werd de aanwezigheid van minstens 15 territoriale paartjes vastgesteld. Nesten met eieren zijn verscheidene malen gevonden. Het gedrag van de (vaak zwaar alarmerende) paren wees trouwens steeds op broeden. De aantallen schijnen van jaar

op jaar, ook bij deze soort, aanzienlijk te variëren.

16. Kemphaan (*Philomachus pugnax*). In 1951 vond de pachter van het grasgewas van de dijk een zestal kemphaannes-ten. Praktisch elk jaar werd de aanwezigheid van een of enkele wijfjes in de broed-tijd vastgesteld. De soort broedde (of broedt) aan de kanaaloever. Of de Kemp-haan zich nog tot in de zestiger jaren heeft weten te handhaven, weet ik niet.

17. Kluut (*Recurvirostra avosetta*) (fig. 4). Meestal broeden er wel enkele Klutenpaartjes op het schor. In verscheidene jaren zijn nesten gevonden, of jongen gezien. In 1956 waren er ter hoogte van De Kooy twee paren met „distraction-display”, zeker broedvogels. Tijdens een ex-

cursie in juni 1964 werd een luid alarmende Kluut gezien en zag Monsees eenmaal 2 jongen en bij een volgend bezoek 1 jong. Een flinke klutenkolonie schijnt echter nooit op het Balgzand gevestigd te zijn geweest.

18. Kokmeeuw (*Larus ridibundus*) (fig. 5). Van deze vogelsoort, de opvallendste en luidruchtigste van dit gebied, zijn veel tellingen en schattingen beschikbaar. De kokmeeuweieren worden vrij geregeld geraapt. Het broedsucces is van jaar op jaar zeer verschillend: bij ongunstig weer in de broedtijd (hoge waterstanden bij noordwesten- of noordoostenwind, of veel koude regendagen) gaan zeer veel legsels of jongen te gronde.

Er nestelen geregeld duizenden paren. In 1956 schatte ik het aantal op circa 2000 paar; in 1962 eveneens. In 1959 was de schatting zelfs 3000 paar. Higler (4) plaatst op het kaartje, dat de „kokmeeuwkolonies in Nederland en België in 1961” aanduidt, bij het Balgzand een symbool met de betekenis „1000-2500 paar”.

De eieren worden vaak geraapt: in het broedseizoen 1956 bv. ongeveer 14.000 stuks! In 1960 werden begin juli vele honderden jongen verdreven van het schor door hoog water en storm. Tientallen werden toen doodgereden op de Kleine Afsluitdijk. Tot aan de Hollebalg op Wieringen werden dode of stervende jongen aangetroffen. In dat jaar werd trouwens op het Balgzand maar een klein aantal eieren geraapt. Tijdens een excursie op 28 juni 1964 werd het aantal kokmeeuwenparen geschat op 5000; een record-aantal dus! Veel eieren, jongen en ouden werden in dat jaar de prooi van een roofdierje, waarschijnlijk een Bunzing (G. R. Monsees). Elk jaar broeden er ook Kokmeeuwen (hooguit enkele tientallen paren)

langs de kanaalkant. Dit zijn m.i. vogels, waarvan de eieren op de schorren vernietigd of geraapt zijn.

19. Visdiefje (*Sterna hirundo*). In „Het Vogeljaar” (1958 p. 25) worden de volgende aantallen broedparen opgegeven: 1948 ca. 60; 1949 ca. 200; 1950 ca. 200; 1951 ca. 1200; 1952 ca. 300; 1954 ca. 6 à 700; 1957 ca. 2000.

In 1951 vond ik zelf op het zuidelijkste schor enige honderden visdiefnesten en op een noordelijker gelegen schor een kolonie van meer dan 1000 paar. In 1956 telde ik op een schor ca. 300 nesten; op een tweede schor ca. 50 nesten en op een derde een 500-tal nesten. Eind mei 1959 broedden er, ruw geschat, weer een 600 paren. In juni 1964 werd het aantal geschat op minstens 250 paar. Klaarblijkelijk bewegen de aantallen zich in dalende lijn. In 1964 werden veel legsels, jongen en ouden het slachtoffer van een roofdier, waarschijnlijk een Bunzing (zie ook bij Kokmeeuw).

Fig. 5. Duizenden Kokmeeuwen brengen op het Balgzand hun jongen groot. Foto A. L. J. van IJendoorn.

In sommige jaren worden zeer veel legsels bij extreem hoog water weggespoeld. Bij stormachtig weer fourageren de Visdieven vaak op het Amstelmeer of zelfs in de kanalen van het Wieringermeer. Bij kalmer weer ook veel op zee. Men vindt als prooidieren bij de nesten o.a. Stekelbaarsjes, Voorntjes, kleine Scholletjes en Harinkjes.

Soms treft men ook visdiefjongen en/of enkele nesten aan langs de kanten van het Balgkanaal. Dit was o.a. in 1964 het geval.

20. Noordse stern (*Sterna paradisea*). Van het broeden van deze stern zijn maar heel weinig positieve gegevens. Op 5 mei 1962 vond ik een dood exemplaar op het zuidelijkste schor en hoorde toen ook de kenmerkende roep. In 1963 trof Scharringa een exemplaar aan met een donsjong („Het Vogeljaar”, 1963, p. 129). In 1964 trof de excursie van de „Vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier” een achttal paren aan; enkele donsjongen werden geringd. „Wellicht was dit aantal belangrijk groter, afgaande op de talrijke malen, dat de specifieke roep van deze soort gehoord werd” (7). Gegevens van zekere broedgevallen uit andere jaren zijn me niet bekend.

21. Dwergstern (*Sterna albifrons*). In 1948 vond J. H. Tijm tussen de 200 en 300 nesten van deze soort: een topjaar dus! In de jaren voor 1951 broedden er, volgens gegevens van de toenmalige pachter van het grasgewas, elk jaar wel enige tientallen. Men zag in die jaren de Dwergsterns veel boven het Noordhollands Kanaal, in de nabijheid van Den Helder, vissen.

Op 12 juni 1951 vond ik een mooie kolonie van 25-30 paar op de kale, vrij zandige zoom van een schor op een afstand van

ca. 6 km van Van Ewijcksluis. Op 9 juni 1956 broedden er echter nog maar een 6-tal paren. Op 23 mei 1959 werd geen enkel broedpaar meer aangetroffen. In de zestiger jaren heeft de soort hier blijkbaar niet meer gebroed. Ook de VWG-excursie van juni 1964 leverde geen enkel broedgegeven op!

Toen de Dwergsterns hier nog broedden zag men de vogels ook wel bij ruw weer vissen op het Amstelmeer. Bij de nesten vond men vooral Brakwatergrondels als prooidieren.

22. Grote stern (*Sterna sandvicensis*). Rooth en Mörzer Bruijns (10) vermelden de vestiging van 30 paar Grote sterns op de opgespoten terreinen van het marinehavencomplex van Den Helder in 1954. In 1955 broedden daar 6000 à 7000 paar. Deze vestigingen waren dus net buiten het hier beschreven gebied. Ze schrijven echter (op p. 18): „Er vonden ook enkele late vestigingen op het Balgzand plaats in 1955.” En verder: „In 1956 waren ze in de omstreken van Den Helder niet meer aanwezig. In 1957 waren er 12 nesten bij de nieuwe marinehaven en 500 à 600 paren op het Balgzand (Timmerman).” In 1956 bezocht ik het hele gebied in de broedtijd en trof toen evenmin broedende Grote sterns aan. In 1957 deed ik slechts enige, min of meer incidentele, waarnemingen in het zuidelijkste gedeelte van het (uitgestrekte) gebied. In dat jaar vielen de Grote sterns echter ook buiten het gebied steeds op door hun talrijkheid; ik zag toen vaak troepjes van enkele 10-tallen vogels in de omgeving van de Kleine Afsluitdijk en boven het Amstelmeer. Zo vond ik bv. in mijn dagboek: „19 juni 1957, een 25-tal Grote sterns vliegen in zuidelijke richting het Amstelmeer op.” Dit zijn de enige positieve gegevens over het broe-

den van deze prachtige stern op het Balgzand. Hoewel elk jaar wel Grote sterns tijdens de broedtijd worden gesignaleerd, is het broeden sindsdien niet meer geconstateerd. De mogelijkheid, dat zich hier weer eens Grote sterns zullen vestigen, lijkt wel aanwezig: ze hebben een zekere voorkeur om in de nabijheid van Kokmeeuwen te broeden. De sterns profiteren van de agressiviteit van de Kokmeeuwen tegen gemeenschappelijke roofvijanden (10).

23. Holenduif (*Columba oenas*). Deze duif is een „grensgeval”: de vogel broedde in sommige jaren op de grens van het beschreven gebied. Nesten van dit duifje werden namelijk gevonden op het gebouwencomplex bij de basculebrug te Van Ewijcksluis, aan de zuidzijde van het Balgkanaal. De laatste jaren schijnt dit niet meer het geval te zijn.

24. Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*). Bij elk zomerbezoek wordt deze vogel aangetroffen. Nauwelijks-vliegende, jonge vogels die hier stellig uitgebroed waren, zag ik bv. in 1951. Of de vogel op de schorren broedt, weet ik niet. De meeste exemplaren zullen wel op de dijkberm of aan de kanaalzijde nestelen. Hoe de stand van de Veldleeuwerik in de zestiger jaren is geweest, kan ik evenmin zeggen. Monsees zag in 1964, in juni, vogels met voer in de snavel, op de Balgdijk. Gegevens over aantallen zijn niet voorhanden.

25. Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*). In sommige jaren, o.a. in 1958, broedden er enkele paartjes in het dijksmagazijn, dat zich bevindt langs het Balgkanaal, even ten noorden van de basculebrug van Van Ewijcksluis (G. R. Monsees).

26. Graspieper (*Anthus pratensis*). Een geregelde broedvogel van het Balgzandge-

bied. Zo werden bv. op 9 juni 1956 diverse malen Graspiepers met voer in de snavel waargenomen. Ook tijdens andere zomerbezoeken werden regelmatig veront-ruste vogels of zèer jonge vogels waargenomen. De soort zal wel vooral broeden langs de kanaalkant en op de dijkbermen. Naar nesten werd nimmer gezocht.

27. Witte kwikstaart (*Motacilla alba*). In verscheidene jaren broedde deze soort in rietmijten, die zich bevonden langs het Balgkanaal: enige malen kreeg ik nesten met eieren te zien, die ontdekt werden als de rietmijten werden opgeruimd. Ook werden mij enkele nesten gewezen, die te voorschijn kwamen van onder stapels „dijkstenen”. Bij de meeste zomerbezoeken ziet men een paartje Witte kwikstaarten in de buurt van het dijksmagazijn en de basculebrug, waar zich natuurlijk geschikte nestelgelegenheden bevinden.

28. Gele kwikstaart (*Motacilla flava*). Ook deze kwikstaart werd geregeld waargenomen. Op 23 mei 1959 schatte ik het aantal territoriale paren, die zich voor het grootste deel langs de kanaalkant bevonden, op ongeveer 20. Op 9 juni 1956 daarentegen noteerde ik slechts een tweetal paren met broedvogelgedrag. Het is de vraag, of de soort nu nog in dit gebied broedt: de achteruitgang van de Gele kwikstaart in grote gedeelten van Noord-holland (vooral in de Wieringermeer) valt me laatste jaren erg op. Vergeleken met 10 of 15 jaar geleden, is deze kwikstaart zèer schaars geworden.

29. Tapuit (*Oenanthe oenanthe*). In enkele jaren werden, eind mei en in de loop van de maand juni, Tapuiten gezien, die zich steeds ophielden op dezelfde plaatsen: bij steenhopen, die een gunstige nestelgelegenheid boden. Ik ben ervan over-

tuigd, dat een enkel paartje nu en dan in dit gebied broedt. Mijn laatste waarneming in de broedtijd deed ik samen met E. Top: op 27 juni 1964 zagen we een insektenvangend exemplaar aan de dijkvoet, even ten noorden van Van Ewijcksluis.

30. Grote karekiet (*Acrocephalus arundinaceus*). Tijdens alle bezoeken in de vijftiger jaren werden luid zingende mannetjes, of vogels met verontrust gedrag, in het riet van het Balgkanaal aangetroffen. Op grond daarvan is het redelijk aan te nemen, dat de Grote karekiet daar in heel klein aantal broedde. Ik heb geen gegevens uit de zestiger jaren, eenvoudig omdat ik toen niet op de soort heb gelet.

31. Kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*). Deze vogel broedt in klein aantal in het riet van het Balgkanaal. Oude nesten heb ik gezien. Bij elk zomerbezoek werden ze waargenomen. Tellingen van het aantal zingende mannetjes zijn nooit verricht.

32. Rietgors (*Emberiza schoeniclus*). Zowel aan de kanaalzijde als aan de zee-kant van de Balgdijk werden in verscheidene jaren Rietgorzen gesignaleerd met echt broedvogelgedrag: met „distraction-display“, met voer in de bek, etc. Ook in 1964 stelde Monsees de aanwezigheid vast van een paartje Rietgorzen (aan de schorzijde van de dijk), die naar zijn mening stellig broedvogel waren. Als de uitbreiding van het Engels slijkgras verder schrijdt, is de kans groot, dat deze vogelsoort daarvan zal profiteren.

Tot slot nog enige opmerkingen over vermeende of mogelijke broedvogels. Het betreft de volgende soorten:

Bonte strandloper (*Calidris alpina*). In ju-

ni 1964 troffen mej. G. Zwaan en G. R. Monsees een „vermoedelijk“ paartje Bonte strandlopers aan, dat zich steeds op dezelfde plaats op het schor ophield. De tijd om naar een eventueel nest te zoeken, ontbrak hun toen echter.

Wintertaling (*Anas crecca*). Herhaalde waarnemingen van paartjes Wintertalingen in de broedtijd zouden een indicatie kunnen zijn, dat deze eend hier wel eens broedt.

IJsvogel (*Alcedo atthis*). De pachter van het grasgewas van de dijk beweerde in 1963 een IJsvogel broedend te hebben aangetroffen tussen de bazaltblokken van de dijk. Zonder meer bijzonderheden is dit moeilijk te geloven.

Enige conclusies zijn:

1. *Het Balgzandgebied is een belangrijk broedterrein voor meer dan 30 vogelsoorten, waaronder bijzonder waardevolle als Strandplevier, Visdiefje, Bergeend en Kluut.*
2. *Alle vogelsoorten, die afhankelijk zijn van en karakteristiek voor het zoute milieu, worden (of werden) hier gevonden.* Het zijn de soorten die Lebrecht (6) „de pioniervogels van het Deltagebied“ noemde.
3. *Deze vogels van natuurlijke, laagblijvende vegetaties (te weten: Scholekster, Strandplevier, Tureluur, Bontbekplevier, Kluut, Kievit, Kemphaan, Wilde eend, Kokmeeuw, Visdiefje, Grote stern, Dwergstern, Veldleeuwerik, Gele kwikstaart en Graspieper) maken — samen met de unieke schorrenvegetatie zoals die door Den Hartog (1958) is beschreven — het Balgzand tot een zeer voornaam natuurgebied.*
4. *De incidentele vestigingen van Grote stern en Eidereend verhogen de waarde van het terrein: de biotopen bleken (en bleven) geschikt en dus is de kans aanwe-*

zig, dat deze soorten zich opnieuw hier zullen vestigen, naar wij hopen met meer en blijvend succes.

5. *De verdwijning van Bontbekplevier en Dwergstern, de achteruitgang van Visdiefje en Strandplevier vallen op.* Hoewel we hopen dat deze achteruitgang tijdelijk zal zijn, vrezen we het tegendeel. Zou zij niet in verband moeten worden gebracht met de vervuiling van de kustzee, de besmetting met biociden e.d.?

Na lezing van het betoog van Teunissen (11), de studies van Ratcliffe (9) en an-

deren en de mededeling in „Het Vogeljaar” (1965), waaruit blijkt, dat in Groot-Brittannië gechlloreerde koolwaterstoffen werden aangetroffen in vogels die zich met zeevis voeden, en dat op Texel Grote sterns, Scholeksters en Lepelaars dood zijn gevonden die deze stoffen eveneens bevatten, worden wij nog meer in de overtuiging gesterkt, dat *bescherming van dit landschap met zijn belangwekkende flora en zijn waardevolle avifauna dringend noodzakelijk is.*

L i t t e r a t u u r :

1. Commissie voor de Nederlandse Avifauna, Avifauna van Nederland. Leiden 1962.
2. Harmsen, G. W., Het Amstelmeer als waterwildreservaat, in In het voetspoor van Thijssse. Wageningen 1949.
3. Hartog, C. den, De vegetatie van het Balgzand. Wetensch. Meded. van de Kon. Nederl. Natuurhist. Ver., no. 27, 1958.
4. Higler, L. W. G., De Census van de Kokmeeuw (*Larus ridibundus* L.) in Nederland, België en Luxemburg in 1961. Limosa, 35, no. 3-4, 1962.
5. Kops, H., Inpoldering van Balgzand, landwinst van gewicht. De Volkskrant van 24 okt. 1964.
6. Lebre, T., Perspectieven voor de vogelbescherming in het Deltagebied. Natuur en Landschap, 18, nr. 4, 1964.
7. Mededelingen van de Vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier, nr. 36, sept. 1964 (stencil).
8. Natuur en Landschap, Redactie van, Defensie zoekt 2400 ha oefenterrein: Balgzand of Lauwerszee? Natuur en Landschap, 15, nr. 1, 1961.
9. Ratcliffe, D. A., Organo-chlorine residues in some raptor and corvid eggs from northern Britain. British Birds, 58, no. 3, 1965.
10. Rooth, J. en M. F. Mörzer Bruijns, De Grote stern (*Sterna s. sandvicensis* Lath) als broedvogel in Nederland. Limosa, 32, no. 1-2, 1959.
11. Teunissen, D., Over de noodzaak van landschaps- en natuurbescherming. Wetensch. Meded. van de Kon. Nederl. Natuurhist. Ver., no. 54, 1964.
12. Timmerman, A., De Bergeend (*Tadorna tadorna*) als broedvogel in Nederland. Limosa, 33, no. 3-4, 1960.
13. Vogeljaar, Het, Mededelingen in jaarg. 1958, p. 25 en 60; 1959, p. 174; 1962, p. 39; 1963, p. 129 en 1965, p. 415.
14. Westhoff, V., Recensie van „De vegetatie van het Balgzand”. Nat. en Landsch., 16, no. 1, 1962.

